

Мельник Оксана Вікторівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Тимчишин Павло Андрійович,
здобувач вищої освіти навчально-
наукового інституту поліцейської
діяльності Національної академії
внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ OSINT-ІНСТРУМЕНТІВ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРАВОВІ МЕЖІ ТА ВИКЛИКИ

Цифрові джерела стали фундаментом для фіксації воєнних злочинів: від дописів у Telegram до супутникових даних. Але щоб ці «інтернет-сліди» перетворилися на докази в суді, недостатньо просто знайти їх у мережі. Головний виклик для слідства – не пошук інформації, а її процесуальне оформлення. Звісно, під час досудового розслідування всі елементи процесу доказування повинні бути наявні та сама процедура забезпечує виконання вимог КПК України [1]. Допустимість OSINT-матеріалів залежить виключно від того, наскільки правильно вони були виявлені, перевірені та збережені з точки зору закону.

Глибину та складність викликів, що постали перед правоохоронною системою, наочно ілюструють як показники внутрішньої статистики, так і динаміка розвитку міжнародного партнерства. Згідно з офіційними даними Офісу Генерального прокурора, станом на листопад 2025 року загальна кількість зареєстрованих воєнних злочинів, вчинених з моменту початку повномасштабного вторгнення, перевищила позначку у 190 тисяч [2]. Такий колосальний масив правопорушень зумовив необхідність кардинальної трансформації підходів до збору доказів.

Саме тому робота з відкритими цифровими джерелами (OSINT) остаточно трансформувалася з розрізних волонтерських ініціатив у структуровану, високотехнологічну та системну державну політику. Важливість цього напряму підтверджується і на глобальному рівні: ще у листопаді 2023 року Європол ініціював створення спеціалізованої оперативної групи (OSINT Taskforce). Головною метою цієї структури стала координація зусиль та надання аналітичної підтримки у

розслідуванні ключових міжнародних злочинів (core international crimes), вчинених на території України, що фактично легітимізувало цифрову розвідку як один із пріоритетних інструментів сучасного правосуддя.

Таке поєднання великої кількості проваджень, швидкого накопичення цифрових слідів і окремого міжнародного інструменту підтримки показує, що відкриті джерела вже стали частиною документування міжнародних злочинів як в Україні, так і на рівні міжнародної співпраці [3; 4].

Процесуальна природа OSINT-матеріалів в кримінальному процесі не має окремої самостійної категорії, а тому їх використання відбувається в межах чинних правил доказування. КПК України визначає доказами фактичні дані, отримані у передбаченому законом порядку, а документами – матеріальні об'єкти, у яких зафіксовано відомості, що можуть бути використані як доказ, зокрема фото-, відеоматеріали, електронні документи та інші носії інформації. Кодекс також передбачає збирання доказів шляхом проведення слідчих і процесуальних дій, витребування та одержання документів і відомостей, а також огляд речей, документів і комп'ютерних даних, що безпосередньо впливає зі ст. 84, 93, 99 і 237 КПК України [1].

Через таку побудову OSINT-матеріал у кримінальному провадженні має значення не як звичайний контент із відкритого джерела, а як документ чи додаток до протоколу процесуальної дії, у межах якої зафіксовано джерело, зміст, спосіб отримання і технічні характеристики відповідного матеріалу. Просте посилення на публікацію, скриншот без опису походження або роздруковка без належного процесуального оформлення не усувають питання допустимості такого доказу.

Міжнародні стандарти роботи з відкритими цифровими джерелами також виходять з того, що основне значення має не публічність інформації, а спосіб її обробки. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations [3], підготовлений Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини, прямо передбачає використання цифрової інформації з відкритих джерел у розслідуванні порушень міжнародного кримінального, гуманітарного права і прав людини, але пов'язує її доказову придатність із послідовною методикою виявлення, збереження, аналізу та перевірки.

Для досудового розслідування міжнародних злочинів це означає фіксацію першоджерела, дати і часу доступу, вебадреси,

технічних параметрів файлу, наявних метаданих, способу створення копії, а також перевірку змісту через геолокацію, хронологію, зіставлення з іншими відкритими джерелами, показаннями свідків, результатами огляду місця події або висновками спеціаліста та експерта.

Межі процесуального використання OSINT-матеріалів проявляються там, де органи досудового розслідування намагаються замінити ними інші способи збирання доказів. Відкрите відео може вказувати на місце події, вид озброєння або послідовність дій, але без фіксації джерела, перевірки автентичності, встановлення цілісності файлу та співвіднесення з іншими матеріалами провадження воно не дає достатньої процесуальної основи для самостійного доказового висновку. Межа допустимості проходить там, де відкритий цифровий матеріал або належно оформлений і перевірений, або залишається інформацією, що підлягає подальшій процесуальній перевірці.

Найскладнішими залишаються питання автентичності, повноти фіксації і збереження цифрової цілісності матеріалу. У провадженнях про міжнародні злочини органи досудового розслідування нерідко працюють з контентом, який уже був повторно опублікований, обрізаний, перекодований, перекомпресований або позбавлений частини метаданих. Крім того, відкрите цифрове джерело може бути видалене або змінене вже після того, як уповноважена особа його виявила. Через це процесуальна придатність OSINT-матеріалу безпосередньо залежить від того, чи зафіксовано URL-адресу, дату і час отримання, чи збережено оригінальний файл або його точну копію, чи описано технічний засіб фіксації, чи відображено у протоколі ознаки редагування, скорочення або втрати якості. Для цієї категорії проваджень доцільно точніше закріпити у процесуальній формі обов'язкові реквізити огляду відкритого цифрового джерела, включаючи спосіб збереження копії, відомості про носій та контрольну хеш-суму файлу, якщо вона може бути обчислена.

OSINT-матеріали в досудовому розслідуванні міжнародних злочинів виступають вагомим джерелом відомостей про обставини події, суб'єктний склад, задіяну техніку, а також часові та просторові координати правопорушення. Проте їхня трансформація з цифрової інформації у процесуальний доказ прямо залежить від дотримання критеріїв допустимості.

Сам факт публікації даних у мережі або їхня змістовна значущість не надають їм статусу доказу. Юридична сила OSINT-матеріалів забезпечується через: належне процесуальне оформлення (протоколювання огляду цифрового контенту); верифікацію автентичності та фіксацію технічних параметрів (хеш-суми, метадані); забезпечення цілісності (незмінності) цифрового об'єкта протягом усього розслідування; комплексну оцінку у сукупності з іншими доказами. Отже, OSINT є не альтернативою традиційним методам, а високоефективним інструментом, що за умови дотримання стандартів цифрової криміналістики інтегрується в загальну систему доказування у справах про міжнародні злочини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

2. Понад 190 тисяч воєнних злочинів: Офіс Генерального прокурора представив Комісії ООН масштаби злочинів РФ проти України // Офіс Генерального прокурора. 05.11.2025. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/ponad-190-tisyac-vojennix-zlociniv-ofis-genprokurora-predstaviv-komisiyi-onn-masstabi-zlociniv-rf-proti-ukrayini>.

3. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations: A Practical Guide on the Effective Use of Digital Open Source Information in Investigating Violations of International Criminal, Human Rights and Humanitarian Law // Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2022. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/policy-and-methodological-publications/berkeley-protocol-digital-open-source>.

4. Europol sets up OSINT taskforce to support investigations into war crimes committed in Ukraine // Europol. 21 Nov. 2023. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-sets-osint-taskforce-to-support-investigations-war-crimes-committed-in-ukraine>